

**You have downloaded a document from
RE-BUŚ
repository of the University of Silesia in Katowice**

Title: O nieznannej edycji "Passio" Józefa Wereszczyńskiego

Author: Anna Sitkova

Citation style: Sitkova Anna. (2004). O nieznannej edycji "Passio" Józefa Wereszczyńskiego. W: K. Heska-Kwaśniewicz, Pietruch-Reizes (red.), "W kręgu książki, biblioteki i informacji naukowej" (S. 208-224). Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego

Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - Bez utworów zależnych Polska - Licencja ta zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych).

UNIwersYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

O nieznannej edycji *Passio* Józefa Wereszczyńskiego

ANNA SITKOWA

UNIwersytet śląski

Nieczęsto zdarza się, by dorobek piśmienniczy staropolskiego autora został ujęty jeszcze za jego życia w formie bibliografii podmiotowej. Sebastian Fabian Klonowic (ok. 1545–1602), lubelski ławnik, burmistrz i poeta, uczynił posiadaczem takiego zestawienia swego mecenasa – Józefa Wereszczyńskiego (po 1531–1598), opata benedyktynów sieciechowskich, biskupa kijowskiego, kaznodzieję i pisarza politycznego. Okazję do sporządzenia spisu stworzyło wydanie w 1597 roku polskiej wersji językowej *Reguły* benedyktyńskiej w przekładzie Klonowica, którą tłumacz zadedykował pomysłodawcy przedsięwzięcia – J. Wereszczyńskiemu, wieńcząc tym samym ich wieloletnią literacką i urzędową współpracę¹.

W przypisanie, układające się w laudację osoby i działalności adresata, Acernus włączył wykaz dzieł stworzonych przez Wereszczyńskiego², zestawivszy jego literackie dokonania w kilku „działach”. W pierwszym z nich pomieścił niemal wszystkie znane dzisiaj wydru-

---

¹ Materiały źródłowe na temat związków obu twórców najpełniej przedstawiła i omówiła H. Wiśniewska: *Renesansowy żywot i dzieło Sebastiana Fabiana Klonowicza*. Lublin 1985, *passim*. Na niedostrzeżone dotąd aspekty tych kontaktów zwróciłam uwagę w referacie *O literackiej współpracy J. Wereszczyńskiego z S.F. Klonowiczem*, wygłoszonym w Lublinie 6 listopada 2002 r. na sesji naukowej pt. *Lublin a książka*.

² Por. S.F. Klonowic: *List dedykacyjny*. W: *Reguła błogosławionego i Bogu upodobanego ojca Benedykta ś. na polski język pilnie przełożona*. [Przekł. S.F. Klonowic]. Druk A. Piotrkowczyk. Kraków 1597, k. 5v–7r.

kowe prace opata³. Choć nie podał dat i miejsca druku, utwory ułożył w porządku chronologicznym, postępując tak nawet w odniesieniu do książek imprymowanych w tym samym roku. Co więcej, opisy dzieł sprawiają wrażenie czynionych z autopsji – tytuły przywiedzione zostały bowiem w większości w pełnej wersji, znanej z kart tytułowych druków Wereszczyńskiego.

Skrupulatność i kompetencja, wykazane przez Klonowica w opisie opublikowanych prac biskupa kijowskiego, nakazują uwierzyć w istnienie utworów, ujętych przez lubelskiego poetę w kolejnych „działach”. Mieszczą one pozostałe – nie zachowane do naszych czasów – dzieła opata: „ine księgi jeszcze do druku nie podane”, wspominają „insze księgi [...] ktore łupem zostały na Ukrainie” oraz wyliczają „prywatne księgi na kształt listow wydane”, z których większość możemy poznać z opublikowanych pism autora *Kazań albo ćwiczeń chrześcijańskich*.

Znany więc dzisiaj drukowany dorobek Wereszczyńskiego, uzupełniony przez XIX-wiecznych badaczy o 4 pozycje, obejmuje 17 dzieł, „wyprasowanych” w 19 edycjach w latach 1572–1597. Żadne z nich nie zostało wznowione w całości ani za życia autora, ani w XVII lub XVIII stuleciu. Odnalezienie i ogarnięcie tej spuścizny, rozproszonej w rzadkich egzemplarzach w polskich bibliotekach naukowych, winno zatem satysfakcjonować prowadzącego kwerendy. Tymczasem obecny stan wiedzy zdaje się podważać tajemnicza grupa utworów, którą XVI-wieczny „bibliograf” skwitował w osobnym „dziale” następująco:

Tudzież też wydałeś W. M. na piśmie znowu inszą Passyją, to jest, historiją Męki i śmierci P. naszego, jako w najdosłowniejszej ofercie Mszej ś. ma być rozczytana. Nie mniej też pochwały godną wydałeś W. M. na piśmie Korrekturę Trybunału, przy niej też i Piosneczkę żalosną, wyliczając w niej wszystkie sztuki prawne względem odwłocznej sprawiedliwości polskiej. Widziałem też uważenia godną Ewangelią Nikodema ś. przez W. M. na polskie przetłumaczoną.⁴

Niezwykłość informacji, wzmocnionej bezpośrednim zwrotem do biskupa i zaznaczeniem swej pozycji naocznego świadka, polega na tym, iż Klonowic wymienił trzy teksty jakoby wydrukowane, ale których z nieznanych nam przyczyn nie włączył w chronologiczny spis

³ Bibliografię tę szerzej omawiam w szkicu: *S.F. Klonowic jako „bibliograf” J. Wereszczyńskiego w dedykacji do „Reguły” benedyktyńskiej*. W: *Dedykacja w książce dawnej i współczesnej*. Red. R. Ociecek, współudział A. Sitkova (w druku).

⁴ S.F. Klonowic: *List dedykacyjny*..., k. 6v. [podkr. – A.S.].

opublikowanych prac Wereszczyńskiego. Żadna z wymienionych książek nie jest dzisiaj znana badaczom. Zawierzenie kompetencji autora *Worka Judaszowego*, skrupulatnie zestawiającego druki, manuskrypty i korespondencję Wereszczyńskiego oraz słusznie ubolewającego nad zatrutą jego dzieł na Ukrainie, które istotnie mogło mieć miejsce tuż przed wydaniem *Reguły benedyktyńskiej*⁵, skłania do założenia, że Acernus wyodrębnił grupę utworów wydanych przez opata anonimowo. Przyjęcie tej hipotezy proponujemy rozpatrzyć w odniesieniu do pierwszego z tytułów, wymienionych w zacytowanym fragmencie – „Passio, to jest, historii Męki i śmierci Pańskiej”.

Znane dotąd *Passio albo Kazanie o Męce Pańskiej* wyszło w 1572 roku w Krakowie spod pras drukarni Stanisława Szarfenbergera (ok. 1519–1584). Utwór, zadedykowany Barbarze Drzewickiej, wojewodzynie sandomierskiej (Kraków, 25 marca 1571), uznawany jest za debiut pisarski Józefa Wereszczyńskiego, który pełnił wówczas funkcję „plebana biskupskiego”. Unikatowy egzemplarz tego dzieła⁶ zachował się w zbiorach Biblioteki Narodowej w Warszawie⁷.

W omawianym druku na dole karty tytułowej *recto* przytoczono cytaty z Księgi Psalmów (9, 12), tytuł dzieła zaś umieszczony został w ozdobnej ramie drzeworytowej ze scenami Zwiastowania, Chrystusa wśród dzieci oraz Ostatniej Wieczerzy (Ilustracja 1). Informacje o roku, miejscu wydania i oficynie znajdują się w kolofonie (k. 44r) wraz z sygnetem drukarskim S. Szarfenbergera. List dedykacyjny Wereszczyńskiego (k. 2r–4v) poprzedza wyobrażenie herbu Ciołek oraz nie podpisany wiersz nań na karcie tytułowej *verso* (Ilustracja 2). Edycję swego dzieła (k. 5r–42r) wzbogacił pisarz apokryficzną epistolą Poncjusza Piłata do Klaudiusza Tyberiusza (k. 42v–43v), zwieńczoną drzeworytem ze sceną Ukrzyżowania (k. 43v) (Ilustracja 8).

Dzieło, o którym Klonowic w dziale wydrukowanych prac Wereszczyńskiego napisał: „Jako naprzód pierwszej edycji zniwa W. M. czytamy Passyją abo Kazanie na wielki Piątek z osobliwemi naukami”⁸,

⁵ Por. E. Rulikowski: *Chwastów. W: Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*. Red. F. Sulimierski, B. Chlebowski, W. Walewski. T. 1. Warszawa 1880, s. 661.

⁶ Druku tego nie znał z autopsji Stanisław Estreicher, który opisując dzieło w *Bibliografii polskiej*, stwierdził: „Egzemplarz miał niegdyś ks. arcyb. Popiel; ten egzemplarz cytuje zarówno mój ojciec, jak Wierzbowski III 2570. – Może jest w Bibl. Sem. Duch. Warsz.?” K. Estreicher: *Bibliografia polska*. T. 32. Wyd. S. Estreicher. Kraków 1938, s. 352.

⁷ Por. J. Wereszczyński: *Passio albo Kazanie o Męce Pańskiej, ze czterech Ewangelistow zebrane, według prostego Ewangeliej tekstu, z nauką Doktorow ś. przydaną*. Druk S. Szarfenberger. Kraków 1572. BN sygn. XVI. Qu 1776.

⁸ S.F. Klonowic: *List dedykacyjny...*, k. 5v.

stanowiło – jak się wydaje – owoc praktyki kaznodziejskiej późniejszego opata sieciechowskiego. Wygłoszone niegdyś kazanie wielkopiątkowe rozbudował i w wydaniu książkowym nadał mu – za sprawą akcentów, rozłożonych przede wszystkim w liście dedykacyjnym – ostrze antyreformacyjne. Zawarte w przypisaniu do B. Drzewickiej wynurzenia autora, utrzymane w konwencji afektowanej skromności, podkreślały jego młodość, „(która rychlej sobie wzgardzenie, niżli uważenie zjednawa)”, akcentowały pokorę pisarza, nazywającego dzieło nie własnym, ale raczej Doktorów Kościoła oraz wyrażały nadzieję kaznodziei, iż przyjęcie przez adresatkę utworu zarówno jego, jak „i innych ludzi, ku pisaniu większych rzeczy zhołduje”. Te odniesienia do młodego wieku – w 1572 roku autor miałby około 40 lat⁹ – i chęci tworzenia następnych dzieł można odczytać jako zastrzeżenia debiutującego autora, a *Passio* z 1572 roku uznawać rzeczywiście, zgodnie z sugestią Klonowica, za pierwszą wydaną pracę Wereszczyńskiego.

W 1597 roku Acernus wspomniał jednakże o „inszej Passyi”, a więc o odmiennym niż opisane tu wydanie kazania o Męce Pańskiej. Wychoząc ze wspomnianego założenia, że ta zagadkowa edycja mogła ukazać się anonimowo, podjęto kwerendę, która ujawniła, że kazanie o nieoznaczonym autorstwie, ale o niemal identycznym tytule jak *Passio* Wereszczyńskiego z 1572 roku, znajdowało się przed II wojną światową w zbiorach Ossolineum¹⁰.

Egzemplarz ten, ujęty w katalogu starych druków Biblioteki Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu¹¹, szczęśliwie zachował się do naszych czasów, umożliwiając tym samym dalsze postępowanie. Analiza książki (sygn. Oss. XVI Qu 2673¹²) – aczkolwiek zdefektowanej, ponieważ brak w niej początkowych dwóch i końcowych trzech kart tekstu oraz ewentualnych kart wieńczących edycję – nie pozostawia wątpliwości co do tego, że jej autorem jest Józef Wereszczyński. Wydanie zawiera bowiem ten sam tekst kazania o Męce Pańskiej, co znana dotąd edycja z 1572 roku.

⁹ Wereszczyński nie odstawałby w tym zakresie od najbardziej znanych pisarzy katolickich XVI wieku. Piotr Skarga debiutował ok. 40. roku życia, Marcin Białobrzeński – ok. 45., Stanisław Sokołowski – ok. 41., Hieronim Powodowski zaś – ok. 34., a Jakub Wujek – ok. 29. roku życia.

¹⁰ Por. K. Estreicher: *Bibliografia polska...*, T. 24, s. 106.

¹¹ Por. *Katalog starych druków Biblioteki Zakładu Narodowego im. Ossolińskich. Polonica wieku XVI*. Red. K. Zathej. Oprac. M. Bohonos. Wrocław 1965, poz. 1836, s. 508.

¹² Por. *Passio albo Kazanie o męce pańskiej, ze czterech Ewangelistów zebrane, według prostego Ewangeliej tekstu, z nauką Doktorów ś. przydaną*. Druk S. Scharfenberger. Kraków [b. r.].

Porównanie obu druków każe przyznać rację Klonowicowi – jest to „insze” wydanie *Passio*, gdyż wskazują na to różnice w zakresie ukształtowania karty tytułowej *recto* i *verso*, w sposobie drukowania marginaliów oraz w ortografii. W edycji ze zbiorów Ossolineum niemal tak samo zapisany tytuł (drobne różnice typograficzne i odmienne zapisy: Męce (1572) : męce; Pańskiej : pańskiej; czterzech : czterech; Ewanielistow : Ewangelistow; Ewanieliej : Ewangeliej) umieszczony został w takiej samej drzeworytowej ramie jak w wydaniu z 1572 roku, ale na dole karty tytułowej, zamiast znanej nam cytacji z psalmu, znajduje się aprobacja cenzorska, zawarta w formule *Cum Gratia et Privilegio. S.[acre] R.[egiae] M.[aiestatis]* oraz informacja o miejscu druku („W Krakowie. U Stanisława Szarfenbergera”) bez podania roku wydania (Ilustracja 3). Odwrot karty tytułowej przynosi drzeworyt ze sceną Ukrzyżowania, lecz odmienną niż ta, którą spotykamy na końcu edycji z 1572 roku. Pod drzeworytem znajduje się fragment Psalmu 9: „Opowiadajcie między narodami dzieje i sprawy Pana tego, który mieszka w Syjonie” (Ilustracja 4), wydrukowanego w 1572 roku na karcie tytułowej *recto*. Brak kustosza na odwrocie karty tytułowej edycji *Passio* z Ossolineum nie pomaga w stwierdzeniu, czy w ten niepaginowany druk włączone zostały jakieś elementy literackiej ramy wydawniczej¹³. Jednakże zestawienie obu tekstów oraz prześledzenie sygnatur zdaje się wskazywać, iż omawiane wydanie nie zawierało listu dedykacyjnego i zaraz po karcie tytułowej musiał być zamieszczony tekst główny dzieła. Zdefektowanie książki – być może na końcowych kartach znajdowały się jakieś informacje identyfikujące autorstwo – sprawiło, iż *Passio* ze zbiorów Ossolineum pozostało do dzisiaj anonimowe, badacze spuścizny Wereszczyńskiego zaś byli przekonani, że żadnego z dzieł kaznodziei nie wznowiono za jego życia.

Skolacjonowanie obu edycji ujawniło odmienności typograficzne i ortograficzne druków. Wymieńmy najważniejsze z nich. S. Szarfenberger w wydaniu z 1572 roku zastosował mniejszą czcionkę do druku marginaliów, niekiedy także odmienną czcionkę do druku wielkich liter. Konsekwencję widać w zastępowaniu f : ś (flepota : ślepota (1572); złośliwym : złośliwym; rozmyflanie : rozmyślanie; fprofnie : fprośnie), th : t (przetho : przeto; thak : tak; wszythko : wszystko; tho : to), s : z (teras : teraz). W całym tekście z 1572 – ze sporadyczny-

¹³ Np. list dedykacyjny, przedmowa autora lub drukarza. Por. R. Ociecek: *Ramatuworu*. W: *Słownik literatury staropolskiej. Średniowiecze. Renesans. Barok*. Red. T. Michałowska, współudział B. Otwinowska, E. Sarnowska-Temeriusz. Wrocław 1990, s. 684–688.

mi odstępstwami – „się” zastąpiło „fie”, wersja „chrześcijani” wyparła formę „chrześciani”, „pośrzodku” zaś zastąpiło „poyśrzodku”. W niektórych miejscach druk z 1572 roku ma odmienną interpunkcję oraz poprawki, które można nazwać korektorskimi – „podsmagając” zamiast „posmagając”, „do Pana Jezusa” zamiast „od Pana Jezusa”, „chodźć” zamiast „wodźć”. Obserwowany kierunek zmian, wprowadzonych w całym druku, szczególnie w odniesieniu do ujednolicenia i zmodyfikowania tekstu w zakresie ortografii, skłania do uznania edycji *Passio* z 1572 roku za późniejszą niż druk tego dzieła znajdujący się w zbiorach Ossolineum.

Przypuszczeniu temu sprzyjają opinie badaczy zwracających uwagę, że w drukach polskich S. Szarfenberger wykazywał dążenie do ujednolicenia i modernizowania ortografii. Dowodem takich poczynań była dokonana przez niego w 1571 roku reedycja przekładu dzieła Piera di Crescenzi *Liber ruralium commodorum*¹⁴. Tłumaczenie utworu, wydane po raz pierwszy przez typografię Heleny Unglerowej w 1549 roku, Szarfenberger pod odmiennym tytułem wznowił w 1571 roku, właściwie przedrukowując pierwsze wydanie, „z którego [...] zaczerpnął kompozycję tekstu, ściśle odwzorowując układ i zawartość kolumn, choć jednocześnie dokonał całkowitej zmiany ortografii”¹⁵. Być może podobną sytuację obserwujemy w przypadku *Passio* Wereszczyńskiego. Wydana kilka lat wcześniej książkę impresor w 1572 roku „wyprasował” powtórnie (układ oraz zawartość stronic pozostawiając bez zmian) po uprzednim dokonaniu retuszu ortograficznego, interpunkcyjnego i modyfikacji w obrębie karty tytułowej.

Za uznaniem *Passio* ze zbiorów Ossolineum za druk wcześniejszy zdaje się przemawiać również obecna w tej edycji aprobacja cenzorska, której typograf nie powtórzył w 1572 roku. Obecność cytowanej formuły cenzorskiej nie była zjawiskiem częstym w drukach Stanisława Szarfenbergera. W *Drukarzach dawnej Polski* czytamy, iż impresor „nie zdołał uzyskać ogólnego przywileju królewskiego, a więc zabezpieczenie przed cudzymi przedrukami mógł sobie zapewnić tylko poprzez przywileje uzyskiwane na druk i sprzedaż pojedynczych tytułów”¹⁶, natomiast podobną jak w *Passio* adnotację spotkać można tylko w pięciu innych jego drukach¹⁷. Uzasadnione wydaje się przy-

¹⁴ Por. *Drukarze dawnej Polski. Od XV do XVIII wieku*. T. 1: Małopolska. Cz. 1: *Wiek XV–XVI*. Red. A. Kawecka-Gryczowa. Wrocław 1983, s. 290–291; M. Borecki: *Kształtowanie się normy językowej w drukach polskich XVI w. (na przykładzie oboczności typu pirwszy / pierwszy)*. Wrocław 1974, s. 115.

¹⁵ Por. *Drukarze dawnej Polski...*, s. 290.

¹⁶ Por. *ibidem*.

¹⁷ Por. *ibidem*.

puszczenie, że formułą aprobacyjną opatrzył raczej pierwsze wydanie dzieła, a jej brak w reedycji tłumaczyć by można częstą w takich przypadkach praktyką dawnych drukarzy¹⁸. Uznanie edycji ze zbiorów Ossolineum za pierwsze wydanie *Passio* przesuwają o kilka lat wstecz czas debiutu Wereszczyńskiego jako pisarza i skłania do zadania pytania, raczej bez nadziei na odpowiedź na nie: którą z edycji miał na myśli Klonowicz, gdy pisał o tym dziele jako „pierwszym żniwie” swego mecenas?

Omówione dotąd zagadnienia nie wyczerpują możliwości wyzyskania informacji pozostawionej nam przez Klonowicza w liście dedykacyjnym do *Reguły* przed z górą czterystu laty. Wydaje się bowiem, że wyposażenie drzeworytnicze obu wydań może także wzbogacić stan wiedzy na temat działalności typografii Stanisława Szarfenbergera, który samodzielną produkcję rozpoczął w 1565 roku¹⁹ i kontynuował ją do śmierci w 1584 roku. Wydawniczy plon jego oficyny był skromny – wytłoczono w niej „zaledwie 66 znanych nam druków w 536 arkuszach”²⁰. W ten sposób dwa wydania *Passio* powiększają ilościowe zestawienie produkcji tej drukarni, gdyż należy sądzić, iż interesujących nas edycji nie wzięto pod uwagę w *Drukarzach dawnej Polski*.

Do takiego wniosku skłania przedstawiona tam charakterystyka wyposażenia typograficznego i graficznego oficyny. Stwierdzając, iż drukarz „rzadko stosował ramki drzeworytowe do ozdabiania kart tytułowych”²¹, wskazano dwa wyjątki: dzieło Szymona Goryckiego pt. *Orthographia*, gdzie na karcie tytułowej spotykamy ozdobną ramkę architektoniczną z herbami, oraz *Nowy Testament*²², w którym tytuł został okolony ramką przedstawiającą sceny Zwiastowania, Chrystusa wśród dzieci i Ostatniej Wieczerzy (Ilustracja 5). Porównanie kart tytułowych *Nowego Testamentu* z 1568 roku i druków *Passio* Wereszczyńskiego prowadzi do wniosku, że Szarfenberger użył drzeworytowej ramy ze scenami ewangelicznymi jeszcze co najmniej dwukrotnie. *Nowy Testament* wyszedł drukiem w 1568 roku, który uznaje się za najplodniejszy edytorsko w działalności drukarni. Te dwie okoliczno-

¹⁸ Por. R. Ociecek: *Dawne aprobacje cenzorskie – ich znaczenie dla badań dziejów książki*. W: *Szkice o dawnej książce i literaturze*. Red. R. Ociecek. Katowice 1989, s. 103.

¹⁹ Por. J. Grycz: *Z dziejów i techniki książki*. Wrocław 1951, s. 84; *Słownik pracowników książki polskiej*. Red. I. Treichel. Warszawa–Łódź 1972, s. 791.

²⁰ *Drukarze dawnej Polski...*, s. 286.

²¹ *Ibidem*, s. 293.

²² Por. *Nowy Testament. To jest, Święta pana Jezusa Christusa Ewangelia od Ewangelistów i od innych Apostołów napisana*. Druk S. Szarfenberger. Kraków 1568.

ści – wzmożona działalność oficyny i wykorzystanie do ozdobienia karty tytułowej kazania Wereszczyńskiego tej samej ramki co w prestiżowym dla typografii druku *Nowego Testamentu* – sprzyjają postawieniu hipotezy, że około 1568 roku mogła ukazać się również edycja *Passio* pozostająca w zbiorach Ossolineum, choć oczywiście w przyszłości należałoby obudować taką sugestię gruntownymi studiami porównawczymi.

Omawiane edycje dzieła opata sieciechowskiego pozwalają także na rozszerzenie dotychczasowych ustaleń na temat wykorzystywania przez krakowskiego drukarza drzeworytów w funkcji ilustracji tekstu. Wśród tego typu środków stosowanych przez Szarfenbergera wymienia się użytą przez niego dwukrotnie²³ scenę Ukrzyżowania: w *Napominaniu* Stanisława Karnkowskiego z 1568 roku²⁴ (Ilustracja 7) i w *Oratio* Aureliusza Lippusa, również z 1568 roku²⁵ (Ilustracja 6). Druki *Passio* Wereszczyńskiego zawierają w formie ozdobnika drzeworyty ze sceną Ukrzyżowania, co oczywiście łączy się z treścią dzieła. Co ciekawe jednak, w każdym z nich drzeworyt jest inny, z czego wynika, iż Stanisław Szarfenberger miał w swych zasobach trzy drzeworyty o tej samej tematyce (por. Ilustracja 1 i Ilustracja 4).

Przedstawione spostrzeżenia dowodnie wskazują, jak ciekawy i inspirujący materiał badawczy ukrywają staropolskie listy dedykacyjne. W omawianym przypadku relacja lubelskiego poety, który zestawiał w celach laudacyjnych bibliografię swego mecenasa, pozwoliła wzbogacić drukowany dorobek Józefa Wereszczyńskiego (opat jest zatem autorem 17 dzieł wydanych w 20 edycjach) oraz określić autorstwo druku, znajdującego się w zasobach Biblioteki Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu. Konsekwencją przywołwanego zapisu stała się możliwość włączenia dwóch pozycji do repertuaru wydawniczego drukarni Stanisława Szarfenbergera, istotnych dla charakterystyki jego działalności również pod względem jakościowym.

Obie edycje *Passio* nie zawierają na karcie tytułowej nazwiska autora, co nie stanowi sytuacji wyjątkowej w dawnych drukach²⁶. W wydaniu z 1572 roku jednoznacznie wskazuje je list dedykacyjny twórcy do B. Drzewickiej. Wydanie ze zbiorów Ossolineum, które zachowało

²³ Por. ibidem.

²⁴ Por. S. Karnkowski: *Napominanie*. Druk S. Szarfenberger. Kraków 1568, k. 40v (egz. Biblioteki Czartoryskich w Krakowie, sygn. 1088 I cim.).

²⁵ Por. A. Lippus: *Oratio de Passione Domini*. Cracoviae: S. Szarfenberger, 1658, karta tytułowa verso (egz. Biblioteki Jagiellońskiej, sygn. cim. 255).

²⁶ Por. W. Korotaj: *Książka drukowana*. W: *Słownik literatury staropolskiej...*, s. 362.

się do naszych czasów w postaci zdefektowanej, prawdopodobnie nie posiadało tego elementu wyposażenia ramowego. Czy zawarte były w książce – na zaginionych kartach – inne sygnały określające autorstwo, trudno oczywiście spekulować. Jednakże można założyć, że opublikowane ok. 1568 anonimowo dzieło Wereszczyńskiego wznowił Szarfenberger w 1572 roku, a opatrzenie tekstu przez kaznodzieję przypisaniem przesądziło kwestię autorstwa. W ten sposób wydawnicze losy *Passio* pozwalają zaakcentować jeszcze jedną rolę, jaką mógł pełnić list dedykacyjny w dawnej książce – funkcję identyfikacji druku.

Rezultaty przeprowadzonej kwerendy zachęcają do podjęcia kolejnych poszukiwań²⁷ – wszak Klonowic wspomniał także o wydaniu przez opata z Sieciechowa *Korrektury Trybunału i Ewangelii Nikodema*. Odnalezienie śladów ich istnienia nie tylko dałoby okazję do uzupełnienia bibliografii drukowanych prac opata sieciechowskiego, ale też pozwoliłoby zweryfikować sformułowane na wstępie przypuszczenie, że Acernus w swym zestawieniu piśmienniczych dokonań Wereszczyńskiego – obok druków, rękopisów i korespondencji – jako odrębną grupę utworów potraktował teksty wydane przez swego mecenasa anonimowo.

---

²⁷ Warto w tym miejscu zasygnalizować, że na ślad kolejnego nieznanego wydania naprowadza badacza refleksja zawarta przez Wereszczyńskiego w liście dedykacyjnym, który 14 marca 1583 roku skierował do Andrzeja Hańskiego: „Tego i mnie **w tej mojej wtorej edycyjej książeczek o Spowiedzi** [podkr. – A.S.] nad mniemanie użyć przyszło, iż nie folgując *sumptui*, ani żadnym nakładom, będąc częstym upominaniem i prośbami od Typografa, tudzież i od wielu pobożnych a bogobojnych ludzi sollicytowany, po wtore *sub prelum* i do rąk ludzkich, aby się żądzej wszystkim dosyć zstało, umyśliłem podać”. J. Wereszczyński: *List dedykacyjny*. W: I d e m: *Instructia albo nauka o spowiedzi*. Druk A. Piotrkowczyk. Kraków 1585, k. 2r.

PSAL. IX.
 Wporządaycie między narodami dzie-
 y sprawy Pańa tego/ Ktoż mie-

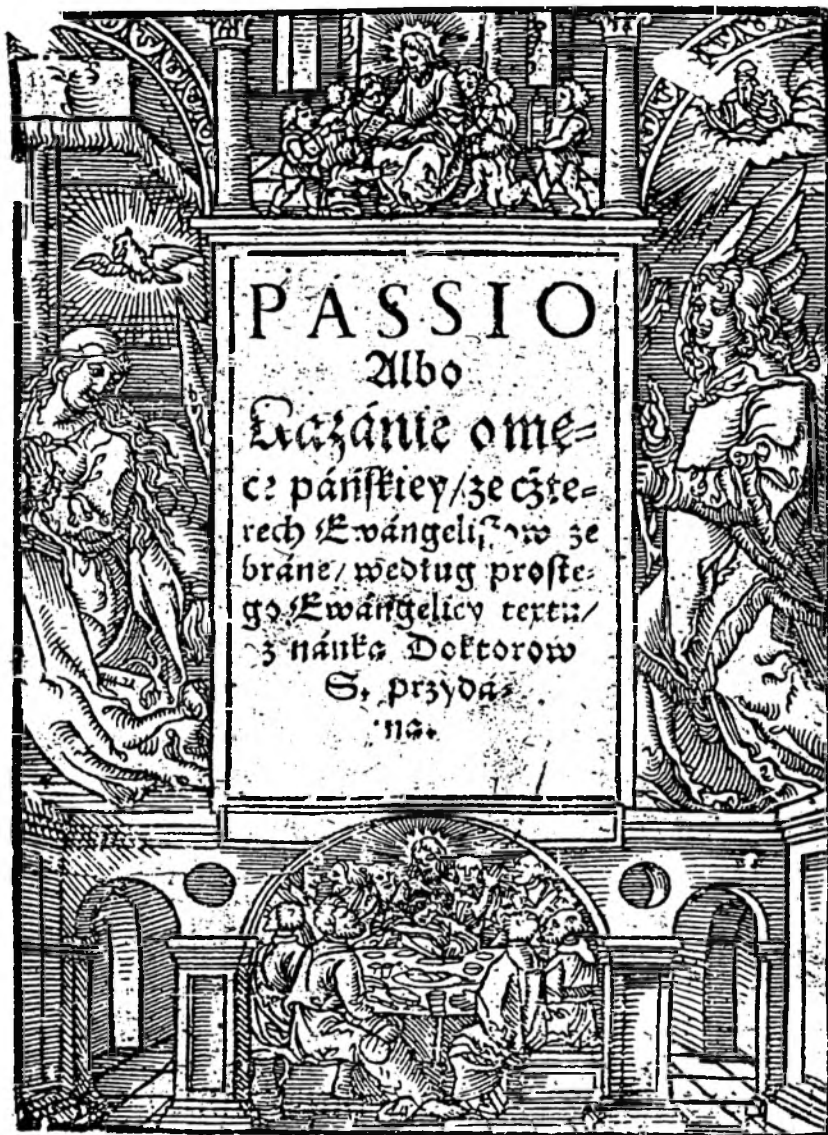
Ilustracja 1. Józef Wereszczyński: *Passio*. Kraków:
 Stanisław Szarfenberger, 1572, karta tytułowa.
 Biblioteka Narodowa w Warszawie, sygn. BN XVI. Qu 1776

**Ná Herb Wielmożney á Miłościwey
Pánier/ p. Barbáry Dzewickiey z Dziewice/
Woiwodżiney Sedomierstkiey/ Pá-
niey mnie Miłościwey.**

Z dawna to po'polidie brwa:
 A do tych czasow słaczejnie trwa;
 Ze herb wśelakięgo wykiada:
 Tym kto jest/ takim go powiada,
 Patrzą na ten herb/ słusnie Wielmożny:
 Domow zacnych/ zdawna iasny.
 Ktory/ aż wiec rycerstwo znaczy:
 Nieczem/ y raka/ dom swoy sładzi.
 Wiecy zaś tego oznaymuje:
 Ktory śnad nad niebem kroluje.
 Gdzie cał po diodze tego chodzi:
 Wiara/ cnota/ nsgdy nie bledzi.
 Leż ktorzy niżej herby mają:
 Często po Wierze świętey wstają.
 Ale kto zaś ciotka za herb ma:
 Sedziejnie przy panie swoim trwa.
 Aż że go Chryste panie chować:
 Wleżnym czasem tu aby mogł rwać.
Wielmoż

Cum Gratia & Priuilegio. S. R. M.
 W Krakowie.
 V Stanisława Szarszenberga.

Ilustracja 3. *Passio*. Kraków: Stanisław Szarszenberger, [b.r.w.], karta tytułowa. Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu, sygn. Ossol. XVI o. 2673

PSAL. IX.
Opowiadajcie między narodami dzieje
y sprawy Pana tego/ ktory mie-
sta w Syonie.

Ilustracja 4. *Passio*. Kraków: Stanisław Szarfenberger,
[b.r.w.], odwrót karty tytułowej. Biblioteka Zakładu Narodowego
im. Ossolińskich we Wrocławiu, sygn. Ossol. XVI o. 2673

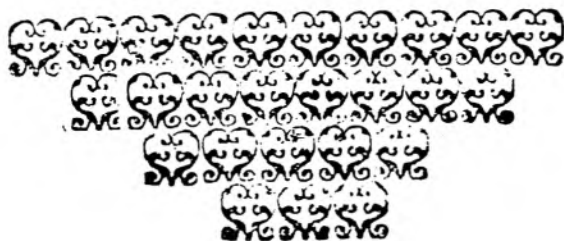
Ilustracja 5. *Nowy Testament*. Kraków: Stanisław Szarfenberger, 1568, karta tytułowa. Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu, sygn. Ossol. XVI o. 403

Ilustracja 6. Aurelius Lippus: *Oratio*. Cracoviae:
Stanisław Szarfenberg, 1568, odwrot karty tytułowej.
Biblioteka Jagiellońska w Krakowie, sygn. BJ: cim. 255

Ilustracja 7. Stanisław Karnkowski: *Napominanie*. Kraków:
Stanisław Szarfenberger, 1568, karta 40 verso.
Biblioteka Czartoryskich w Krakowie, sygn. BCz 1088 I cim.

L I S T P I L A.

młczeć nie mogli co się było sstało/ ale z grobu
go wstać świadczyli: a iż od Żydow wzięli pie-
niadze/ iżby przeciw temu mówili. Przeto ob-
iawiam tobie Królowi/ aby żadeny tobie praw-
de wiedzacemu nie lgał/ a iżbys też nie mniemał
mnie wierzyć kłamstwam Żydowskim: zc. Mo-
cy twej/ wszystkie rzeczy które się działy z Jezu-
sem na Krucyfiksie moim/ znaiome czynię przez
ninieysze pisanie. Niey się dobrze.

Dan z JERUZALEM. etc.

Ilustracja 8. Józef Wereszczyński: *Passio*. Kraków: Stanisław Szarfenberger, 1572, karta 43 *verso*. Biblioteka Narodowa w Warszawie, sygn. BN XVI. Qu 1776